

Spíše osobní...

Jako závdavek k blížícímu se 80. výročí Březinova dědice a jednoho ze dvou vykonavatelů básnickovy závěti Matěje Lukšů (1868–1931)

Petr Holman

Je více než jisté, že v životě Otokara Březiny existoval mimořádný a pouze jediný člověk, přítel, který tehdejšími i pozdějšími generacemi literárních i neliterárních osobností opomíjen, téměř zapomenut a ještě ani dnes patřičně nedoceněn – stejně tak i po letech jeho syn Vladimír, doktor práv, spolehlivý a pracovitý kustod Březinova jaroměřického muzea a v sedmdesátých a osmdesátých letech pořadatel básnickovy přijaté korespondence, uložené od Březinovy smrti v březnu 1929 v archivu jeho rodiny –, stál s důvěrně blízkou věrností, sám rovněž více než skromný, nenáročný a příkladně tolerantní, přes pětadvacet let po básnickově boku.

Nejenom z náhodných svědectví některých současníků a přátel, ale především z dochované korespondence se dovídáme, co pro Březinu Matěj Lukšů (1868–1931) znamenal a čím vším mu byl: V Telči, kde se roku 1883 seznámili a na pravidelně pořádaných sezeních literárních kroužků rychle sblížili, oddaným a oblíbeným kamarádem, vyhledávaným a duchaplným společníkem (stejně jako budoucí básník), později spolehlivým korespondentem a zapisovatelem jeho hovorů, moudrým rádcem, pomocníkem, zařizovatelem a zprostředkovatelem praktických životních věcí, celoživotním, nikdy nezklamavším skutečným přítelem, a ještě později, společně s Emanuelem Chalupným, také básnickovým dědicem, vykonavatelem závěti a spolueditorem jeho eseje „Dílo smrti“.

Praktické pracovní i kulturní prostředí třeštické zemědělské rodiny bylo od podzimu 1881, kdy Lukšů přišel na telčskou reálku, nahrazeno školou, studiem jazyků, četbou literaturou, zájmem o hudbu. Jeho pozdější život se pak ubíral tehdy obvyklými a zcela prozaickými cestami. Jen ještě jednou a ve zkratce (nejnověji a podrobněji viz text knihy editorů Davida Lukšů a Aleš Palána Rozsvítíl pro mne, Host 2009, pro kterou byl tento text původně určen):

1888 – maturita a roční abiturientský kurs na učitelském ústavu v Brně (jedním z jeho profesorů zde mj. byl i Leoš Janáček)

1889 – první učitelské místo ve Staré Říši

1896 – trojtřídní obecná škola v Krásonicích

1901 – svatba a obecní jednotřídka v Chlumci u Dačic

1906 – z Březinova popudu odborný učitel na měšťanské dívčí škole v Jaroměřicích

1918 – ředitel školy a později (až po básníkově důtklivé domluvě, aby onen nevděčný úřad rozhodně přijal) spravedlivý, tolerantní a mezi tehdejšími učitelstvem vážený a na svou dobu zcela výjimečně oblíbený okresní školní inspektor; učitelé si jej ostatně do této funkce sami zvolili. Současně nejprve člen a později předseda učitelské jednoty Komenský v Moravských Budějovicích, zástupce tamější pedagogické obce v okresním školním výboru, předseda okresního osvětového sboru a knihovnické rady. Vedle úmorné a ubíjející školní a úřední práce kvanta a kvanta hodin neúnavné osvěty a popularizace, přednášky, besedy, schůze. – Umírá předčasně 14. března 1931 v Jaroměřicích nad Rokytou, vyčerpán, další z mnoha obětí svého povolání, dva roky po Březinovi.

Také skutečnost, že právě Matěj Lukšů se stal jedním z posledních adresátů, kterým básník napsal ještě krátce před smrtí, 24. února 1929 (poslední písemný doklad vůbec je vzkaz určený Emilii Lakomé ze 14. března 1929), jaksi symbolicky shrnuje, hodnotí a uzavírá celoživotní důvěrné přátelství: „Vzpomínám, drahý příteli, na dnešní Tvůj svátek a přeji Ti jako vždy zdraví a síly; jítí dále, bez zastavení a věrně, i když už naše cesta jako při vystupování do vyšších poloh přináší stále méně květů této země: ale zato daleký pohled, lehkost výš, svobodu, tiché jiskření hvězd, úžas a mlčení. S bratrským stisknutím ruky vždy Tvůj Václav.“

Do Jaroměřic jsem se vůbec poprvé dostal v létě 1973. Pro tuhle (pro mě výhradně z osobních důvodů památnou a nezapomenutelnou) pouť jsem se rozhodl nejenom proto, abych poznal důvěrná místa básníka, jehož verše jsem už odedávna četl a chápal... a rozuměl jim (jak jsem se už tehdy, a jistě bláhově domníval) a měl je rád stejně přirozeně jako hudbu či přírodu, která mě obklopovala a obohacovala od dětství, a fascinovala mě také jiná místa jiného básníka, onoho tasovského, o kterém jsem se dověděl sice o něco později, až na střední škole, zprvu jen jakousi náhodou, ale který si mě pak – na čas – „přitáhl“ s nemenší silou.

Tím hlavním důvodem, tehdy ještě jistě neuvědomělým, možná že pouze důvodem z protestu či z jakési nejasné a mlhavé touhy, byl však pokus o něco, co jsem ještě tehdy považoval za nedosažitelně neuskutečnitelné – spíše instinktivně jsem cítil, že ani sama existence exotického, však velmi českého a moravského jaroměřického básníka a jeho díla nebude po dobu trvání současného stavu věcí nikdy, či alespoň hodně dlouho oficiálně přijata –, totiž pokusit se zpřístupnit jeho myšlenky, názory a pohledy na svět. Ve své tehdejší dvaadvacetileté naivitě jsem si vůbec nebyl schopen uvědomit a ani připustit, kolik času a co všechno dalšího k tomu budu potřebovat, a jestli se takovýto sen vůbec někdy může naplnit, naplní...

Tehdy jsem ještě vůbec nic nevěděl o tom, že na začátku téhle vlastně romantické pěší pouťi, 23. července 1973, jsem geograficky nablízku i Anně Pammrové (Z tehdejších svých zápisků: „Krása okolní krajiny dává zapomenout na všechny bolesti a smutky doby nedávno minulé. Kolik nových pohledů na přírodu a člověka se otvírá tomu, kdo dovede v pravou chvíli uvidět jejich podstatu.“).

Tedy nejprve brzy ráno Tišnov, déjá vu („Příchod /Návrat/ na důvěrně známá místa, kde jsme prožili něco nad jiné krásného, je ještě oživen setkáními se vzácnými osobami.“), Porta Coeli, kostelík sv. Václava, výstup na Květnici... a ještě týž den večer Tasov, první rozchvělá návštěva hrobu Jakuba Demla, téměř pětadvadesát let po jeho narození...

Tasov, ta „krajina položená na plynulé rozhraní snu a tajemné skutečnosti, oblaka, oblaka (Baudelaire)... tmavé lesy, uchvacující duši už po zhlédnutí jejich ostrých obrysů..., lány plné nedozrálého obilí..., sluneční světlo prostupující mraky (dílo Františka Bílka!)... a současně z pravé strany bouřkový mrak – atmosféra dvojího osvětlení. Cílem života je co možná největší intenzita snu sněného skrze krystal zrání.“

Tasov, ta setkání a setkávání, která pak trvala roky a desetiletí: manželé Rouskovi, jedni z nejhodnějších lidí, které jsem kdy potkal a u kterých jsem Na Městečku na výměnku našel své tasovské bydlení, jejich Bohunka, Maňa Kundelová a její muž a děti Dáša a Jaromír, paní Bačáková, hospody Liškova i Prokšova a jejich různorodé každodenní i každověčerní osazenstvo, František Pospíšil, nezapomenutelný už i svým darem: jedna Březinova hliněnka a dvě Demlovy dýmky, Karel Švestka, pozdější úspěšný autor historických i jiných próz, který mi s chápavou laskavostí hned opatřil brigádu – práci přidavače při

opravách hasičské zbrojnice a obrubníků na tasovském hřbitově –, Vrbovi a Demlova vila a zahrada a slivovice a večerní a noční sezení..., Demlovi synovci Josef („Vysoká postava, šedivý vlas, ostře modelovaná tvář, místy se zdá tvrdá, důstojná chůze... Češeme rybíz...“) a jeho malá, tehdy asi pětiletá příbuzná a moje tasovská kamarádka Alenka Gálíková („Sú dve osy rôzného pôvodu: Jedna osa je tá, okolo ktorej sa točí zemeguľa; druhá je tá, ktorá má krídla a lietá.“ – „Čím vy budete, až vychodíte školu?“ „Hlupákom.“ „Byť hlupákom nie je zamestnanie.“), medříčský Bohumír a dobrák Karel, s nímž jsme si později vyměnili několik krásných dopisů a který patřil vůbec k těm nejtrpělivějším vypravěčům o životě svého strýce, a jeho žena a recepty na hovězí závitky a vepřové s mrkví... Ale především: ty nekonečné hovory, rozmluvy a rozpravy, ta nekonečná tázání a nekonečné odpovědi, ta podivuhodná žertování a škádlení, možná jen u osob důvěrných, všechno tak přirozené, jakoby už dávno známé a kdysi dávno spatřené a *viděné*...

Tasov, to na dlouho a vlastně už napořád určující setkání s Demlovým „dvorním“ knihařem a uměleckým knihvazačem Stanislavem Vodičkou, ty naše vzájemné návštěvy (Stanislav přijížděl na mopedu, zastavil pod oknem „mého“ výměnku, zaklepal na okno...), půjčování Demlových i jiných knih, a dokonce i té již „legendární“, jak se dnes říká, *Kroniky městečka Tasova*, do časného rána opisování Demlových věnování do jeho spisů porůznu roztroušených po tasovských domácnostech a za nic považovaných (většinou jen nevhodný to dar), společné procházky po okolí, soupisy traťových jmen přímo v terénu, úchvatné barevné údolí řeky Oslavy, množství nejrůznějších hub..., a později také návštěvy ve Stanislavově knihařské dílně, vazby knih, vzájemné dopisy..., svědectví o důvěrné přátelské náklonnosti přenášející se přes několik desetiletí věkového rozdílu..., pozdější a pozdní návštěvy Tasova, Velkého Meziříčí i Prahy, nezapomenutelné momenty přátelství a sounáležitosti...

Tasov, ale také Náměšť nad Oslavou a Kralice, Uhřínov a hrob Jana Zahradníčka a Vaneč a rodina pohostinných brněnských Kosteckých, Jinošov a Josef Pěničák a jeho paní (dodnes se máme rádi a nedáme na sebe nikterak dopustit) a Třebíč s jejími pozoruhodnostmi a Ladislav Novák a dlouhé sezení s jeho obrazy, grafikami a knihami... a ... a ...

„Dnes, sedmého srpna 1973 asi o deváté hodině dopolední, jsem došel k cíli své cesty – k hrobu OTOKARA BŘEZINY – do Jaroměřic nad Rokytnou.

Stoje před hrobem Březinovým, pociťuji tentýž stav jako před nedávnem při poslechu hudby Musorgského – stav krásy, opojení přítomnou chvílí, která se dostavuje asi jen na výslovné přání Tvůrce.

Mystické vytržení, chvění celého těla, které současně probíhá prostorem kolem mě. Světelná lehkost přecházející v závrať – rozplývání Světla Všemohíra v Duši Člověka, která již léta cítí vlídnost jiné duše, také tak lehké, také tak vnímající bolesti životního běhu v Přítomnosti...

Význam Sounáležitosti a jeho hluboký smysl nemůže zůstat skryt tomu, kdo podobně jako onen předcházející rozuměl věcem tohoto světa.

Umírání..., zrychlený dech, věci, na které nezaostřuji pozornost, které tvoří jen pozadí, velebné pozadí této chvíle, se míhají šílenou rychlostí kolem mne v majestátném klidu, pohybují se, letí, stoupají, a přece jsou nehybný..., není možné znát a identifikovat tento stav bez předchozího jeho prožitku, tak radostného, povznášejícího, naplňujícího Světlem, Odaností Jemu, Jenž Ví...

Láska je to, Láska bez mezí, obsahující v sobě Bolest, která byla předchozím jejím stadiem. Aby člověk (pouze vyvolený?) mohl dosáhnout této Lásky, (stačí jen jeden život?), musí nejprve trpět, trpět nevýslovně, jako Zeyerova Kristina, musí poznat bolest lidí a věcí a zvířat, bolest země, bolest oblaků, musí protrpět bolest nebes, stromů, bolest chvějícího se přiznání milenců, jež je tak blízké doteku Smrti, i Smrt samu musí poznat (zná Smrt bolesti loučících se?) – teprve potom se přiblíží tajemství Lásky...

Mistře, dříve tak vzdálený, a nyní tak bližší, věřím Vám, věřím, že Vy mi pomůžete přiblížit se všem tajemstvím Země a Nebes – odpusťte, prosím, že jsem Vašeho díla studoval příliš málo a že to, co jsem z něho do dnešního dne načerpal, jako čerpáme ze studnic moudrosti posvěcených věky a staletími, je příliš nedostatečná daň Vám, který jste mi ukázal Cestu.

Když jsem dříve rozjímal některý Váš verš, neměl jsem onu potřebnou víru, jež by mi pomohla pochopit...

Prosím Vás, pokorný a kající se za všechny minulé činy, s kterými jsem nesouhlasil, ale přesto jsem se jim nedokázal (já bez vůle!) vyhnout, dejte mi vždy Sílu a Odvahu...

Můj drahý Mistře!

Zdá se mi, že jsem klidnější, i když rozrušen...

Vidím, *vidím* tu tvář...

Děkuji Vám, děkuji...

Je možné chtít víc než občasné chvíle, v kterých se zjevuje Život, po kterém tolik toužím, Život, který, aby jej bylo možné naplnit, je nutné pochopit jen jako Předobraz čehosi; je možné chtít víc, je možné vůbec něco chtít, něco žádat?

Sluníčko, hálínko, rozumíš snad Ty těmto věcem, že právě ve chvíli, kdy jsem o nich rozjímal, jsi mě přišla navštívit a povzbudit v mé Cestě? Děkuji i Tobě.

Ted' snad tomu konečně dokáži porozumět: Největší výtvoř člověka vznikly jen ve chvílích největší bolesti. Nejsou snad Bolest a Radost jen dvě zvnitřku se třpytící plošky téhož krystalu?

Moudrá bolesti Francise Jammesa...!

Je čas odejít..., proto odcházím..."

Když tedy ted' znova otvírám tyhle své letité záznamy, napadá mě – pokolikáté už? –, že všechno muselo být právě takhle..., a že další podstatnou úlohu v následujících letech sehrálo městečko historicky, hudebně i jinak významné, ale v soudobé historii přece jen obdarované ještě jinak: přítomností básníka.

Tehdejší příchod do Jaroměřic mi přinesl tolik nového, že ještě ani dnes nejsem schopen plně docenit vše, čeho se mi dostalo, co všechno se mi začalo otvírat a později otevřelo dokořán. Znova a znova si tu jen připomínám slova našeho železnobrodského pana profesora Janíčka, mj. žáka Vincence Lesného a překladatele některých védských textů, upanišad a Bhagavadgíty, který mi sdělil a na srdce často kladl tu prazákladní moudrost, že bude-li mít člověk neochvějnou vůli, dostane se mu všeho, vše se mu otevře, dosáhne všeho, po čem touží, čeho si jen bude přát.

Vůbec první setkání s Březinovým „osobním“ holičem, autorem vzpomínek na básníka, které mi později zprostředkoval Jaroslav Krula (16. 2. 1978: „Co se týče O. B., tak jsem si vypůjčil poznámky, které si zaznamenal místní holič, který posledních 5 roků života O. B. chodil 2× týdně upravovat O. B. vous. A byl tam i v době, když tam již nikdo nesměl.“) mi znova otevřelo oči. Pan Čapek mi hned napoprvé přednesl prý oblíbený Březinův aforismus: „Komunismus, to je idea; k jejímu uskutečnění by lidé musili být andělé. Ale kdyby byli andělé, nepotřebovali by komunismus.“

Bohumil Čapek

Několik vzpomínek na básníka Otokara Březinu (1929)

Děkuji osudu, že mně dopřál seznámit se s člověkem vysoce vzdělaným a přitom tak úžasně skromným, jako byl básník Otokar Březina.

Vzpomínky tyto mi utkvěly v paměti a napsal jsem je jako památku svým dětem.

„Pane učiteli,“ – tak nazýval jsem básníka, když jsem k němu docházel dvakrát týdně, nepřetržitě po pět roků, a to až do konce jeho života. Vždy ve středu a v sobotu o osmé hodině ráno.

Osloviti ho jinak, než jak shora uvedeno, nikdy jsem si nedovolil; dívaje se do dobráckých jeho očí byl jsem přesvědčen, že styk s ním po jiném oslovení by se stal cizí. Nepřál si nikdy, jak se mi často zmínil, nějakých titulů. (Jedenkrát jsem se tam sešel s panem Františkem Čtveráčkem, krejčím, byl mu měřit šaty, a on tituloval básníka „mistře“, a on mu odpovídal také „mistře, módu na mně nezkoušejte, já jsem starý muž“.)

Vzpomínám si, když jsem poprvé vstupoval do jeho bytu a pravil mi, že je mi velikou ctí, že mohu k němu docházet, vlídně vše odmítl a přátelsky se na mě podíval. Vždy po zaklepání a vkročení do jeho bytu a pokaždé i při odchodu ruku podával, a vždy s úsměvem.

Moje práce spočívala v úpravě jeho vousů, které musely být pečlivě zastříženy, a on v malém zrcátku to vždy kontroloval a sdělil mi, zase s úsměvem, že tak je to dobře.

Dům, ve kterém básník bydlil, byl původně nízký přízemní a majitelem byl pan Knesl, pekař, člověk velmi pokrokový; ten jej přestavěl a byl rád, že básník Otokar Březina u něj bydlí v prvním poschodí.

Novin a knih byl plný stůl, stál uprostřed pokoje, a u okna měl básník psací stůl, tam pracoval.

Říkal: „Mám tady spoustu novin, ale málo jich platím. Posílají mi sem svoji práci různí redaktoři a mladí spisovatelé a čekají, co jim řeknu. Když ta jejich práce je pěkná, pochvám, a když ne, mlčím, abych nepokazil aspoň radosti.“

Také často říkal, že spatřuje smysl života v konání dobra.

Okolo bytu měl samé police plné různých knih, a mnoho cizojazyčných. Hned v první polici mezi tím měl Ottův naučný slovník, u kterého jsme se jedenkrát zastavili, a básník pravil, že to jsou velmi cenné a poučné knihy.

Také měl rád květiny ve žlutých barvách, říkal, že je to barva slunce.

Častokrát ráno teprve vstával, pracoval dlouho do noci, říkal, že to má nejlepší klid. Často jsem chvíli čekal a on mezitím mlel na mlýnku kávu, a pamatuji se, že někdy se ani nenasnídal, a když jsem odcházel, káva zůstala na stolku. Ale on každého příchozího pěkně a mile přivítal.

Jedenkrát jsem tam taky ještě byl, když pan Rezek (školník, byl to starý školník, jeho pravá ruka, měl básníka velmi rád, nosil mu obědy i různé nákupy) mu oznamoval, že dole čeká nějaký člověk; pravil mi s dobráckým úsměvem: „Já je prosím, by mi dali pokoj, ale ono je to stejné, přijmu je nebo ne. Čtu o sobě věci, co jsem dělal v mládí, kudy jsem chodil a na co si ani sám nemohu vzpomenout. Oni si asi přečtou něco v nějakém kalendáři, přisoudí to mně, napíšou a je to.“

A zasmál se tomu.

Jednou mi básník vyprávěl, že k němu přišel velmi mladý člověk a ten se mu svěřil, že bude redaktorem; básník mu řekl: „Dobře si to rozmyslete, jste ještě mlád, nemáte mnoho životních zkušeností, co byste jim psal.“

Také často říkal, že mládí je radikální.

Při úmrtí spisovatele Holečka: „Takových lidí je nám třeba, a oni odcházejí. Je ho škoda, když byl mezi námi, cítili jsme se spokojenější.“

Ptával jsem se básníka na různé knihy, například na Zolovy. Pravil: „Tento spisovatel, když jsem četl jeho práce, zbavoval mě radosti ze života. Myslím, že je lépe, když se spisovatel snaží povznést člověka, aby skutečně po přečtení díla se cítil spokojen a našel v sobě uklidnění.“ Při všech těch řečech měl pěkný a milý výraz v očích.

Jedenkrát v létě přijel do Jaroměřic pater Deml (on jezdil za básníkem velmi často), byl oblečen v bílých šatech, kolárek na krku a sokolský odznak na kabátě. Když jsem se tehdy o tom básníkově zmínil, měl šelmovský a dobrácký úsměv a řekl mi, že Deml má nějaké nedorozumění s panem biskupem.

O spisovateli Vrbovi žertovně poznamenal, že dokud je Vrba ve veverkách, je dobře.

Z ruských spisovatelů jsme mluvili o Tolstém, o kterém pravil, že si ho velmi váží.

O hercích komických úloh říkal, že to jsou dobrodinci lidstva, a o Švejkovi žertovně poznamenal, že v cizině myslí, že je to náš národní hrdina.

Také přišla řeč na naši armádu a on pravil, že jistá část lidí zavrhuje naši brannou moc a říkají, že to není potřebí, a zapomínají, že jinde budou si vysvětlovat naši výchovu jako zbabělost. A pravil: „Musíme mít armádu, přestože máme Společnost Chelčického a jiných organizací. Ukolébáme se myšlenkou, že už nebude válek, ale pamatujte si, Francie čekala na odvetu 40 let, Německo tak dlouho čekat nebude.“

O mládeži pravil, že je dobře, když pěstuje jakýkoliv sport, že ji to odvádí od hospod a alkoholismu. Pravil, že alkohol je útěcha nešťastných, kteří jsou poznamenáni smrtí.

K Husovým oslavám: „V málokterém národě je tak vyostřený náboženský boj – kde stojí bratr proti bratru přes varovný hlas dějin. Jistě byly chyby na obou stranách, a potom: musíme se dívat na to vše očima XV. století.“

Také mi ukazoval práce mistra Bílka, kterého měl velmi rád, on velmi často za básníkem chodil, byli velicí přátelé. Říkal, že takových umělců by si měl národ vážit. Při tom hovořil o plakétách mistrových, které byly pověšeny nad psacím stolem, že i ty mohly být jako návrh na naše peníze.

Také jsem mu říkal, že někteří lidé se zabývají spiritismem, kde pracují se stolečkem, a on pravil, že to je věda, která je tak stará jako lidstvo samo. Má se vše ponechat vědcům; co naši lidé s tím dělají, je nesmysl.

Jedenkrát, když jsem tam přišel, četl básník nějaké cizí noviny a pravil: „Bolí mě srdce, když čtu tyto noviny a přirovnávám. Neumíme v tom ještě chodit. Většina našeho pokrokového občanstva a hlavně učitelstva měla by se přeorientovat a neprovozovat politiku, jakou bylo možno provozovat po převratu. Naše republika potřebuje teď politiku jinou. Bohužel zachovává se měřítko stejné ke škodě národa.“

Také říkal, že dělnictvo musí být organizováno, by se domáhalo svých práv a bylo placeno za svoji práci. Jsou také podnikatelé, kteří by jim toho mnoho nedali.

Když první Američan Lindbergh přeletěl v letadle Atlantický oceán z Ameriky do Evropy, pravil: „To je slávy v novinách, a mně to připadá, jako když kobyłka na louce povyskočí.“

Když měl na své cestě po západní Moravě přijet do Jaroměřic prezident Masaryk, zeptal jsem se, zdali se též zúčastní uvítání. Litoval Masaryka, že musí jezdit a stále se ukazovat, on že by to nikdy nemohl tak dělat, a potom pravil: „Vždyť on dobře ví, kde já zůstávám.“

Až když přišla telefonická zpráva z Moravských Budějovic, že se s ním chce pan prezident v Jaroměřicích setkat, tak se uvítání zúčastnil.

Před oslavou básníkůvých šedesátin jsem přišel jako vždy a on pravil, když jsem odcházel: „Přijďte zase, až vám vzkážu, musím pryč.“

Když bylo po oslavě, pan školník Rezek přišel, že mám jít k panu učiteli, že v úterý přijel. Ten den jsem si chtěl nechat podepsat jeho podobenku. Když jsem ve středu k němu zase přišel a uviděl ohromnou spoustu různých darů a gratulací na obou stolech, tak jsem od toho upustil.

Až následující sobotu, to už měl vše uklizeno, jsem ho poprosil, zdali by mi podepsal svou podobenku. Vezme ji do ruky a praví s úsměvem: „To se vám stane.“ Dívá se chvíli a povídá: „Tady se poznávám, kdežto na mnohých se ani sobě nepodobám.“

Když jsem se mu zmínil, že tu byl velmi postrádán, pravil: „Právě proto jsem ujel, po mé smrti ať si dělají, co chtějí.“

Také jsem mu řekl, že tragédka Národního divadla recitovala jeho básně a mluvil profesor Arne Novák. Slova básníková byla: „On je rozumný muž, posuzuje nestranně, zajisté mluvil o všem dobře.“ Ale poznamenal, že mnozí se chytili formy, ale do díla nevnikli. Byl zřejmě potěšen, ale převedl řeč jinam, aby se mohlo o něm hovořiti co nejméně.

Když onemocněl, tak říkal, že lidský mozek je pěkný tak do šedesáti roků a každý rok déle je veliký dar a že by potřeboval ještě aspoň dva roky života, že by ještě měl dokončit svou práci.

Léčil ho pan doktor Šlechta. Když viděl, že jeho stav je vážný, rozhodl se zavolat pana profesora Syllabu z Prahy. Básník Březina mu řekl, že to není třeba, ale doktor Šlechta si to vše nechtěl vzít jen na sebe, že by mu to mohl někdo vytknout, jak řekl, a profesora Syllabu zavolaal.

Pan profesor Syllaba přijel pět dní před jeho smrtí a večer o osmé hodině šli s doktorem Šlechtou navštívit nemocného. Věděl jsem už, že profesor Syllaba je tu, a tak jsem večer čekal venku na jejich setkání. Poněvadž básník měl okna otevřena na ulici, slyšel jsem shora slova profesora Syllaby: „Již dávno jsem si přál Vás navštívit, ale nemyslí jsem, že se sejdeme za takových okolností.“

Poslední měsíc před smrtí nikoho nepříjal. Říkal mi pan Rezek, že mu řekl, aby nikoho k němu nepouštěl. Pan Rezek byl tehdy stále s ním a na básníkovo přání i v noci u něj spal. Jen pan doktor Šlechta a i já (na jeho přání) jsem měl stále docházet, ale ne v osm hodin, ale v deset hodin dopoledne, jako vždycky, ve středu a v sobotu.

A tak když jsem v tomto posledním měsíci přišel do prvního pokoje, vidím, že na okně jsou hromady popsaných papírů, ptám se pana Rezka, co se děje. On pokrčil rameny a ukazoval na kamna, že všechno pálí. Privil: „Chodíme spolu okolo polic a on ukazuje, co mám vzít.“ A tak také skončila mnohaletá práce, o které mi řekl, že by k jejímu dokončení potřeboval ještě aspoň dva roky života.

Při své poslední návštěvě v sobotu 23. března v deset hodin dopoledne jsem mu při odchodu přál, aby ho Bůh pozdravil (všiml jsem si, že se jeho obličej barví do fialova), a on odpověděl: „Život je složitý.“ Podvkráte mi stiskl ruku: „A přijďte zase jako obyčejně ve středu.“

A v pondělí 25. března 1929 po jedenácté hodině dopolední zemřel.

***

Zima u nás v roce 1929

Dne 25. prosince 1928 k ránu kolem páté hodiny strhla se u nás sněhová bouře, blýskalo se a za krátkou dobu utvořily se u nás půlmetrové závěje sněhu. Od tohoto dne nastala u nás krutá zima, teploměr se po celý leden a únor pohyboval denně kolem minus patnácti stupňů i vysoko nad minus dvacet stupňů a vrcholu dosáhl mráz dne 10. února, kdy u nás teploměr zavěšený ze dvora na okně ukazoval minus 33 stupně Celsia.

Ještě 2. března bylo minus 22 stupňů a 5. března se sněžením minus 11 stupňů. Poslední větší mráz byl 17. března, kdy teploměr ukazoval minus 8 stupňů. Potom se už zima zmírnila definitivně a bylo od plus jednoho do pěti stupňů.

28. března na básníkův pohřeb bylo v noci 5 stupňů a ve dne krásně slunečno a poměrně teplo; sníh, kterého bylo dosud hodně, rychle tál.

Ten rok zmrzlo hodně stromů, hlavně švestek a hrušek, že zahrady byly poloprázdné. Šípek, který je mrazuvzdorný, co nebyl pod sněhem, úplně zmrzl a zčernal. Kmeny třešní byly mrazem roztržené, že prsty do těch spár mohl zastrčit.

***

Jedna vzpomínka

Před první světovou válkou sloužil v rakouské armádě v tehdejší Haliči náš občan Řimovský a ten přešel jako voják do Ruska, žil tam a také se tam oženil. Když císař rakouský vyhlásil amnestii při jubileu jeho panování, tak použil té příležitosti a vrátil se domů s manželkou. Ale na hranicích ho zatkli, zůstal tam nějaký čas ve vyšetřování, ale manželka Ruska byla poslána do Brna – neuměla česky a jeho otec si pro ni musel přijet. Tak ji přivezl, ale nikdo neuměl rusky a rádi by se jí zeptali co a jak. Vzpomněli si na

básníka Březinu, snad jenom ten by mohl od ní slyšet a povědět o všem, co se stalo. A skutečně děda Řimovský ji k němu zavedl a básník se stal tlumočnickem. Když se pak naučila česky, říkala, jak ji překvapilo, že tu našla člověka, který uměl tak krásně rusky.

Psáno roku 1929.

... ..

V domě Anastázie Klenové, tehdy jedné z posledních Březinových dávných žaček, jsem musel zůstat na večeři. Brambory a podmáslí byly báječné, ale mnohem zajímavější a poutavější bylo vyprávění obou milých hostitelů o Jaroměřicích, hudební tradici, o básníkovi a návštěvách T. G. Masaryka. Brzy jsem také v jejím školním památníku uviděl známý Březinův rukopis („Jaroměřice 15. II. 1917“ – podpis „Václav Jebavý“): „Mlčení jest živel, v němž se utvářejí veliké věci, aby konečně mohly vyjítí dokonalé a velebné na světlo života, jež ovládnou. Včely pracují jen ve tmě, myšlenka jen v mlčení a ctnost v skrytu (Mae-terlinck).“ – Poněkud uzavřený a nedůvěřivý pamětník Ferdinand Höfer, navždy ozdobený titulem „strážce březinovských tradic“, to už byla zcela jiná kapitola v postupném poznávání historické i nejsoučasnější reality Jaroměřic, nejen té básníka se týkající, a naznačila mi i cosi o mentalitě některých jejích obyvatel.

Setkání s jinými dvěma pamětníky, starými mládenci Krulovými, kovotepcem, sochařem a žákem proslulého Ivana Meštroviče Jaroslavem a právníkem a advokátem Bohuslavem, mi nečekaně přineslo velké množství nových podnětů. Mnohonásobně pozoruhodné a jen těžko zachytitelné byly nejen jejich večerní a noční monology a rozmluvy dole v kuchyni či noclehy v patře v nádherné knihovně (kunsthistorie, architektura, dějiny lidstva, Stará Říše, Florian, Deml, Březina, březinovské bibliofilské tisky etc. etc.), později příbuznými nenávratně rozptýlené a zničené. O něco později, to už v pražském dejvickém bytě pana Jaroslava, jsem také mohl poprvé uvidět pietně uložené a proti ohni i vlhkosti dobře zabezpečené a chráněné originály Březinových dopisů Anně Pammrové, které mu kdysi sama svěřila a které měly být uchovány pro budoucnost. Po Jaroslavově náhlé smrti však měla opět navrch hrubá lidská netečnost a ignorance jeho příbuzných (podobně jako v případě Otakara Fialy a ke zpracování vypůjčené Březinovy rukopisné esejistické pozůstalosti, kterou však editor nikdy nevrátil, kterou na několikrát písemně i osobní vyzvání odmítl vrátit i Otakar Fiala mladší a která, jak se zdá podle jednotlivých izolovaných listů rukopisu občasně a porůznu se vyskytujících v různých antikvariátech všude po republice, už pravděpodobně jako celek přestala dávno existovat) – přes několikrát důrazná upozornění na tuto literárněhistorickou a obecně kulturní vzácnost se při vyklízení bytu tyto dopisy zcela jednoduše a nenávratně „ztratily“... S oběma bratry Krulovými jsme se rychle sblížili i lidsky a naše častější návštěvy a později krásné dopisy připomínají pozoruhodnou kapitolu mého života, kdy – navzdory době a jejímu komunistickému šílení – bylo možné věnovat spousty energie práci, která své ovoce mohla přinést až za několik desetiletí.

Jaroslav Krula, Jaroměřice, bez data, asi začátek dubna 1978

Vážený pane Holmane!

Děkujeme za velikonoční přání. Váš lístek přišel teprve včera, patrně zůstal někde trčet.

Ty poznámky toho našeho holiče si můžete někdy příležitostně opsat. Je to 13 stránek psaných rukopisem formátu A5. Sám tento náš holič říkal, že kdyby to psal bezprostředně, že to mohla být knížka. Pět roků takto docházel k O. B. Tento holič má poměr ku přírodě a dosti přesně líčí poměry r. 1929 a i stav přírody v úmrtní den O. B. [...]

Jaroslav Krula, Jaroměřice 15. 5. 1978

Milý pane Holmane!

Teprve teď opožděně Vám děkuji za Váš dopis a přání k narozeninám.

Nejprve přišel natěrač a natíral verandu a všechny dveře na dvoře. Pak přišel 4 roky čekáný (toužebně) pokrývač a opatřil nátěrem střechu (plechovou) nad dílnou. Pak přišel zedník a omíтал prostor v dílně, ten pod tím stolem, na kterém jsou mé ubohé plastiky

(stůl jsem rozebrál). Pak přijel synovec a odvezl ten 12metrákový stroj, který stál vzadu v dílně, takže tam vznikl volný prostor.

To, že ve snu defilovaly ty moje výtvořky kolem Vás, je podivuhodné tím, že si vybraly právě Vás. Škoda, že jste mně nenapsal, co Vám řekly. Chválit mě nemohly, tolik podnětů (metráky kreseb), a tak ubohá sklizeň. Vše to je doprovázeno 2 700 stranami špatně napsanými na stroji. Je to pohled do mystéria nejen mého života, ale jsou tam stránky mystéria našeho společného přítele.

Vše bylo doslova napsáno krví.

Vše prosté jako národní píseň.

Tajemná řeč, kterou jsou psány posvátné texty indické. Prosté, a jen kdo se dokáže sklonit a nepospíchat, obohatí svoje nitro.

Jaroslav Krula, Jaroměřice 11. 1. 1980

Děkujeme za Váš milý dopis. Lístek, o kterém se zmiňujete, nedošel. V Jaroměřicích v papírnictví nedostanete ani větší obálku, tak jsem použil tu neforemnou. Knoflík tu také nedostanete, ani kaloun k podvílačkám atd. Tak je třeba jet pro takové věci do Třebíče. [...]

Jsem rád, že si mohu ještě nechat ty dopisy O. B. S.[igismundu] B.[ouškovi]; dojde ku třetímu čtení, ale jakmile byste to potřeboval, ihned to rekomando v balíčku pošlu.

Děkuji za povzbuzení p. Vodičky, slíbil, že nám to sváže.

Mám *Hudbu pramenů*, kde je vlepena obálka psaná rukou O. B. p. Zelinkovi a je tam též podpis F. Bílka z roku 1921, to lepší vydání.

J. Čep byl se Zahradníčkem a dalšími na návštěvě u O. B. Stáli v řadě před Mistrem a O. B. vyznamenal J. Čepa a označil ho jako velkého básníka. Vyprávěl to též účastník právník dr. Alois Plichta [...] Kdybyste mu napsal, tak by Vám scénu vypsál (to je ten, co napsal knihu o Jaroměřicích). Byl tam též †Jan Dokulil, kněz-básník, snad i M. Dvořák.

Jaroslav Krula, Jaroměřice 24. 1. 1980

Děkuji Vám za ten sešit 4 [*Wiener Slawistischer Almanach* – pozn. ph], kde se Vám podařilo umístit ty dopisy O. B. Kdybyste to mohl poslat p. V. Zavadovi, ten by leccos poradil, kde by se u nás něco podobného dalo publikovat.

Nevydali by ti Vídeňáci celou korespondenci O. B. Anně Pammrové, nebo ji dokonce do němčiny přeložili?

Když jsem odcházel od A. P. s tím vzácným balíčkem [originálů Březinových dopisů A. Pammrové – pozn. ph], projevoval jsem před ní jakousi radost. Paní mi zacitovala nějakou indickou průpověď (dobře se nepamatuji): *Jdi bez radosti dál, i kdyby se ti svět k nohám klad, jdi bez radosti dál*. Poněvadž jsem ji požádal, aby mi napsala nějaký papír, aby mě někdo jednou nepodezíval z něčeho nečestného, řekla, že mi to pošle. Za určitou dobu to přišlo v obálce vlastní výroby (nemám to při ruce); bylo tam napsáno, že mi předává korespondenci Otokara Březiny, jí zasílanou, s veškerými právy. Snad by to bylo k potřebě někdy při opětovném tištění, s dovolením třeba i v cizině.

E. Chalupný má tam na tom vydání napsáno cosi, ale má-li to nějakou konkrétní podobu? Delší čas vydané dopisy J. Demlovi, tam nemá nic napsáno, jen že to vydává sama A. P. (Možná že je to již dnes papír jen iluzorní.) Já bych si jen přál, aby to vyšlo znovu, s těmi doplňky, které dnes již jsou k dispozici. [...]

Ten den, co přišlo to číslo 4, se mi zdálo o A. P. Byla vzpřímená, ale jeden symbol jsem si ještě nevysvětlil. [...]

Jaroslav Krula, Jaroměřice 19. 5. 1980

Možná to, co Vám tu píšu, již víte, ale člověk nikdy neví nic určitě!

Potkal jsem dnes 19. 5. paní Klenovou (průvodkyni Muzea O. B.). Řekla mi, včera tam byli v muzeu z Památníku písemnictví z Prahy a říkali, že to tam je malé na muzeum, a poněvadž p. Lukšů byl na brigádě, tak tam příběhla žena p. Lukšova a říkala, že tam u nich jsou též věci po O. Březinovi a že synové o ty věci nemají zájem, takže je dají do Památníku. Když se něco víc dozvím, tak Vám napíši.

Toho pana Dvořáka, co má odhadnout věci po pí učitelce Lakomé, jak jste psal, dokonce znám. Měl řeč v Galerii Vincence Kramáře při zahájení výstavy jednoho sochaře, který učí v Olomouci na fakultě dějin umění, a patrně tam též učí i tento výtvarný kritik.

Kritika nikdy člověku nepatřila!!!
Proč? Poněvadž mu chybějí transcendentní vědomosti.

A pak už konečně u Lukšů...

Tady mě čekalo to největší překvapení!

Ne snad proto, že hned od prvních minut prvního fyzického setkání s Vladimírem

Lukšů, doktorem práv a také prvním člověkem, kterého jsem potkal v Březinově muzeu, kde tehdy prováděl, jsme oba pocítili sympatie, vzájemnou blízkost a nepovrchní zájem o básníka či rozhodnutí také pro něj cosi udělat, nejen proto, že následné bezprostřední pozvání domů a seznámení s jeho milou paní Jiřinou proběhlo úplně stejně jako s ním, a snad ještě bezprostředněji... Večeře, nekonečná vyprávění, stopečky voňavé a léčivé slivovice, nocleh tak samozřejmý a všechno tak samozřejmé, jako kdybych hned od začátku patřil do rodiny... A tak to bylo i později, po celá dlouhá léta, a všechno pokračuje dál, už přes generaci, už přes dvě generace...

To nečekané překvapení, o kterém tu mluvím, představovalo oslňující množství dochované přijaté korespondence, která od doby Březinovy smrti – právě díky Matěji Lukšů, vykonavatelé závěti – zůstala uložena v rodinném archivu. Jak jsem si zasloužil, že jsem si ji mohl hned začít prohlížet a být nápomocen při jejím postupném zpracování, nedokážu říct. Víím jen tolik, že trvalo několik dalších roků, než jsme ji s panem Vladimírem utřídili, popsali a pořídili její soupisy. – Potom ještě později, už po jeho smrti, tahle práce pokračovala dál. Jejím výsledkem byla nádherná skutečnost, že se paní Jiřina rozhodla (takové rozhodnutí lze přát všem! Kolik jen památek, rukopisů, knih, tisků, bibliofilii atd. atp. by ještě mohlo pro budoucnost zůstat uchováno!) vše předat do Památníku národního písemnictví v Praze.

Několik dalších ukázek z tehdejší korespondence...

Vladimír Lukšů, Jaroměřice nad Rokytou 26. 10. 1975

Velmi rád podle Vašeho přání potvrzuji příjem Vaší cenné zásilky s vzácným obsahem – s jedenačtyřiceti dopisy Otokara Březiny panu Miloši Bezděkovi vzorně chronologicky uspořádanými –, kterou jsem v naprostém pořádku obdržel v pátek dne 24. října t. r.

Péro, které bylo k dopisům přiloženo, daroval v r. 1929 panu M. Bezděkovi můj otec Matěj Lukšů, který byl tehdy jedním z vykonavatelů poslední vůle Otokara Březiny. Nikoliv já – já byl tehdy osmnáctiletým studentem.

Po vyhledání dopisů p. Miloše Bezděka mistru O. B. v rozsáhlém písemném materiálu v muzeu budou obojí dopisy způsobem odpovídajícím jejich významu uloženy v muzeu O. B.

Jménem Muzea Otokara Březiny v Jaroměřicích n. Rok. Vám, Vážený pane, ještě jednou srdečně děkuji za vzácnou ochotu a porozumění. Jsem přesvědčen, že dopisy budou skutečně na pravém místě.

O tom, do jaké míry se podaří zjistit i dopisy pana Miloše Bezděka, a o konečném uspořádání vzájemné korespondence Vám podám zprávu později.

Vladimír Lukšů, Jaroměřice 1. 7. 1976

Milý pane Holmane, při provádění inventarizace v Muzeu O. B. jsem našel zatím od Zenona Przesmyckého pouze vizitku (se jménem *Zenon Przesmycki*) s textem: *Nejsrdečnější přání s novým rokem 1905 a se svátky – přijměte, drahý pane, od vždy Vám upřímně oddaného Z. P.* Inventarizace si vyžádá hodně času. Z celkového počtu 760 exemplářů jsem zatím prohlédl 400. [...]

Dopisy paní Ježkové, učitelky hudby z Turnova, jsem zatím také nenalezl. Musím prohlédnout ještě velké množství dopisů napsaných O. Březinovi prostými, méně známými lidmi. Snad se tam najdou i dopisy uč. M. Ježkové.

Chtěl jsem navštívit pana dr. O. Fialu v Brně. Dvakrát jsem se o to marně pokusil. Poprvé nebyl nikdo v domě p. dr. Fialy doma a podruhé jsem musil od návštěvy upustit pro vážné onemocnění p. dr. Fialy. [...]

Hodně času si (jak ostatně uvádím shora) vyžádá ještě dokončení inventarizace v Muzeu O. B. Až spolu navštívíme muzeum, budu Vás moci upozornit na věci, které Vás zajímají. V muzeu je uloženo mnoho vzácných vydání díla O. B., vystaveny však pro nedostatek místa nejsou...

Vladimír Lukšů, Jaroměřice 4. 2. 1980

Srdečně Vám děkuji za milé pozdravení k novému roku spojené se vzácným darem. O Vaší práci, uveřejněné ve sborníku *Wiener Slawistischer Almanach*, mne asi týden před dojitím Vašeho daru informoval dr. Jaroslav Pánek, pracovník Ústavu českých a světových dějin v Praze, s nímž jsem se před časem seznámil v jaroměřickém Muzeu O. B. a který mimo jiné zachytil dokumentaci ke vztahu O. Březina – A. Pammrová – Pavla Moudrá.

Způsobil jste mi velikou radost.

Vladimír Lukšů, Jaroměřice 17. 3. 1980

Posílám Vám konečně slíbený opis dopisu J. Floriana (z muzea). Opis je napsán na stejnému druhu papíru jako originál, má naprosto stejné rozměry a je stejně na dvou místech přehnut jako originál. [...]

Přemýšlím o cestě do Prahy. [...] Připravil bych Vám další dávku dopisů a dopisy Vám zapůjčené v Jaroměřicích bych od Vás převzal.

Vladimír Lukšů, Jaroměřice 18. 8. 1980

Píši narychlo. Nevím, zda víte, že v Jaroměřicích zemřel Váš dobrý známý, ak. sochař Jaroslav Krula. Pro každý případ Vám o tom podávám smutnou zprávu. Podrobnosti ústně. [...]

Dále Vám sděluji, že jsem našel jedinou písemnost M. Ježkové z Turnova, a to ze dne 28. 10. 1921. Vezmu ji s sebou, jako ostatně některé další doklady, které Vás budou zajímat, a písemnosti, které jsem Vám zapůjčil, bych si odvezl domů. [...]

Dále Vám sděluji, že Památník písemnictví projednal s vedením Záp. mor. muzea v Třebíči, jehož je Muzeum O. B. součástí, aby velká část písemností vztahujících se k O. B. byla soustředěna v archivu P. p. Podrobnosti ústně.

Vladimír Lukšů, Jaroměřice 4. 2. 1980

Narychlo sděluji, že bohužel v sobotu po poledni odjždím vlakem (ve 12.59) do Velkého Beranova u Jihlavy oslatit narozeniny vnuka Davídka, který se narodil před rokem. Jsem velmi nerad, že tuto cestu nemůžeme odložit. [...]

Zákon schválnosti se zde prosadil tvrdě. Celou dobu nikam nejezdíme. [...]

Těšíme se na Vaši návštěvu. Mám pro Vás (podle mého mínění) příjemné překvapení.

Vladimír Lukšů, Jaroměřice 14. 8. 1981

Pokud jde o dopisy F. V. Krejčího, přikládám opis jediného dopisu, který je uložen v muzeu (inv. čís. 72) s poznámkou *Dopis nemá datum ani určení místa, z něhož byl odeslán*.

Měl jsem menší úraz na kole a do muzea jsem se ihned nedostal.

Obálku č. 4 se všemi dopisy F. V. Krejčího, které mám doma, jste měl, Petře, vypůjčenou a vrátil jste mi ji už loni.

Jinak zde mnoho nového není. Zdá se, že oprava (rekonstrukce?) domu muzea je přece jenom v chodu (byť velmi pomalém). MěNV v Jaroměřicích, jak mi sdělil předseda, dostal v posledních dnech v té věci dopis od ředitele Záp. mor. muzea v Třebíči.

Pan ing. O. Fiala se dosud neozval.

Vladimír Lukšů, Jaroměřice 22. 9. 1981

Váš poslední dopis nás nepotěšil. Tři úrazy na kole u lidí, kteří se navzájem dobře znají (manželčina srážka s motorkou, můj úraz a nyní nejtěžší úraz Váš!) [...]

Pokud jde o Muzeum O. B., zdá se, že je na dobré cestě generální oprava a rekonstrukce domu. Po dobu oprav bude muzeum uzavřeno (pravděpodobně od 1. 1. 1982). Všechny vystavené materiály budou po dobu uzavření uloženy v Západo-moravském muzeu v Třebíči. Provádím teď inventuru. O tom, jak budou věci probíhat, Vás budu informovat.

Jiří Bednář Jiřině Lukšů, České Budějovice 12. 3. 1985

Vážená paní, s výrazem hluboce prožívané úcty k celoživotní Vaší obdivuhodné pietě k dílu Březinova génia – a také ke všemu, co je spojeno se jménem a památkou pana školního inspektora Matěje Lukšů – přijměte, prosím, mnoho upřímně pocíťovaných pozdravů –

S prosbou o vlídnou a drahou mi omluvu, že obtěžuji dopisem, prosím, abyste mu věnovala drahou mi pozornost, a pokud Vám bude jen trochu možné, vyhověla několika mým dotazům –

Po léta věnuji se studiu literárního odkazu a nesmrtelného díla Březinova génia, k němuž je vždy poutána neoddělitelně Vaše vzácná rodina a mnohočetné vztahy k básníku OTOKARU BŘEZINOVÍ. Také v odborněliterárním tisku jsou Vaše jména uváděna a významně zařazována do trvale přátelských vztahů s básnickým géniem. Nepřicházím do Vaší blízkosti, vážená paní, tak zcela cizí –

Můj otec Václav Bednář působil v letech 1929–1938 jako ředitel české menšinové školy v Lubnici u Jemnice, osobně se velmi dobře znal (ze schůzí učitelských jednot apod.) s panem inspektorem M. Lukšů – a také několikrát s básníkem Otokarem Březinou se setkal (před ředitelským místem učil můj otec v Českém Rudolci). Účastnil se koncem března roku 1929 rovněž pohřbu básníka Otokara Březiny – a já pak měl za svého univerzitního profesora v Brně prof. dr. Emanuela Chalupného, druhého vykonavatele závěti zvěčnělého Otokara Březiny –

Rozepisuji se o všech trvale živoucích vzpomínkách také proto, že bych se s Vámi nesmírně rád setkal – a při návštěvě drahých mi míst básnickových alespoň chvíli s Vámi rozprávěl. Byl bych Vám upřímně vděčný za několik mi drahých Vašich slov souhlasu, případně dalších poznámek. Současně bych, vzácná a vážená paní, Vás prosil o sdělení, zda jsou ve Vaší drahé mi blízkosti ještě nějaké památky (písemné, knižní, fotografické aj.) na básníka Otokara Březinu a zvěčnělého jeho milovaného přítele Matěje Lukšů...? Velmi rád bych je při drahé mi návštěvě Vaší vzácné osoby viděl –

Tak dávno již – k pátému výročí úmrtí Otokara Březiny (v roce 1934) uspořádal můj otec na lubnické škole výstavku a vzpomínkový večer. Mnohé písemnosti, věnování knih apod. zapůjčil tehdy s vlídnou ochotou pan školní inspektor M. Lukšů (sic! – † 1931, pozn. ph) a můj otec pak *osobně* vše odvážel autem s panem statkářem J. Pokorným ze Šimkova zpátky – do rukou vzácného pana inspektora. Existují také ještě fotografie z této výstavky a tehdy promluvil básník P. Jakub Deml, blízký přítel lubnického pana faráře J. Kružíka –

Mnoho a upřímně Vás, vzácná paní, vzpomínám, Vaší celoživotní práce, pietní hluboké znalosti Březinova díla, génia a všeho, co vytvářelo podmanivé prostředí rodiny Lukšů – také tak můj otec vždy vzpomínal. Těším se proto nesmírně na několik vlídných řádků od Vás – s hluboce prožívaným vzpomínáním vidím z otcových fotografií tak živoucí vzpomínky – a vše, co bytostně poutá Váš vzácný život –

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 25. 6. 1985

[...] A ted' k těm Březinovým dopisům p. M. Bezděkovi. U nás nejsou. Myslím, že je manžel uložil do Muzea O. B., poněvadž to bylo přání p. Beneše, který vlastně plnil přání p. M. Bezděka. A Muzeum je stále uzavřeno a bude asi ještě moc dlouho. Poněvadž teprve letos na podzim má být hotov projekt, a kdo a kdy jej bude provádět, to je u pánaboha. U nás už žádná korespondence O. B. není, co bylo v Muzeu, je pryč v Třebíči. Moc bych si přála docílit, aby veškerá korespondence a rukopisy z Muzea byly předány do Památníku písemnictví a pro Muzeum pořízeny jen fotokopie, jak si to přál můj zesnulý manžel, ale nevím, jak toho docílit.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 22. 12. 1986

Děkuji za zaslání *Sborníku* a sděluji, jak bychom – jakým způsobem – chtěli zaslat 1. vydání Březinovy *Hudby pramenů*. Byli zde v poslední době oba synové, poště moc nedůvěřují. Vlád'a si vzal knihu do Žiliny. Má tam kolegu, který častěji jezdí do Prahy, kde má brat-

ra. Vlád'a mi říkal, abyste mu sdělili, kam a v kterou dobu by Vám mohl zatelefonovat, že dotyčný pán bude v Praze a kde si máte knihu vyzvednout.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 27. 1. 1987

Děkuji za zaslání dopisů O. Březiny F. V. Krejčímu i za spěšný lístek. [...]

V Jaroměřicích se v Muzeu zatím nic neděje. Říká se, že z budovy miní udělat víceúčelovou budovu, dole hudeb. školu, a co víc, nevím. Chodím se na MNV občas ptát, co bude dál s Muzeem, už předloni měla být hotová projektová dokumentace, ale doposud není hotova. Na podzim jsem se byla opět ptát na MNV, co je nového. Oni sami nevědí, jak dál. Předseda MNV mi sdělil, že pravděpodobně uvolní nějaké místnosti v zámku, kam prozatím umísťí exponáty z Muzea. Víím, že by s tím manžel naprosto nesouhlasil z obavy, že se vše na původní místo nevrátí. Ono by bylo třeba, kdyby ctitelé Březinovi zaplavili MNV dotazy, co se s Muzeem děje, kdy bude otevřeno. Věřím, že kdyby manžel žil, byla by situace příznivější. Zde není nikdo, kdo by o to usiloval, a proto to tak vypadá. Tolik bych si přála, aby se situace zlepšila. Jsem z toho někdy zoufalá, už jsem přemýšlela o tom, zda bych neměla požádat o pomoc náměstka min. kultury dr. Švageru, s kterým byl manžel za protektorátu nasazen v Brně, ale zase ztrácím odvahu. Zrovna tak nedobře vypadá situace s rukopisy, které byly rodinou Lukšů zapůjčeny Muzeu. Manžel chtěl a přál si, aby byly všechny uloženy v Památníku písemnictví a do Muzea pořízeny jen fotokopie. Začali jsme o tom jednat, ale také to k ničemu nevede.

Na jednom pohledu jste se, Petře, dotazoval, zda by byly rukopisné paměti dědečka M. Lukšů k nahlédnutí. Pro Vás vždycky, ale bohužel momentálně nevím, kde, v které skříni jsou uloženy. [...] Jak budu mít čas, budu se snažit poznámky najít.

Moc mě těší, že se tolik zabýváte dílem O. Březiny, to by měl můj manžel radost, v čem všem by Vám mohl ještě pomoci. Kde na tu práci berete čas? Tolik se ho nám všem nedostává. Je moc dobré, že se o dílo O. B. zajímají v SSSR, to mu může jenom prospět.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 27. 3. 1988

Stále se nic neděje. Byla jsem třikrát na MNV, než jsem zastihla předsedu, který prý je o všem informován. Stejně jsem se toho moc nedověděla. (Projekt na úpravu měl být hotov před čtyřmi roky, chodívám se občas ptát.) Zatím prý jen jakýsi návrh. V přízemí Muzea má být umístěna část hudební školy, další část přistavěna v proluce vedle Muzea. Celá akce má stát pět a půl milionu. Dosud však nemají ani projektanta, ani podnik, který by to provedl. To je asi hudba budoucnosti. Jinak Muzeum má zůstat v původním stavu (místnosti). Jen nevím, zda tam budou vráceny i exponáty, poněvadž ještě letos (domnívám se, že do 120. výročí Březinova narození, ale to asi s. předseda nezná) mají být předměty z Březinova muzea vystaveny ve dvou místnostech v zámku. Nevím ani, zda Vám podávám přesnou zprávu, poněvadž s. předseda mluvil nesouvisle a neměl ani tolik slušnosti, aby se mi chvíli věnoval. Po celou dobu stále něco hledal v zásuvkách psacího stolu.

Podnikli jsme také první krůčky k tomu, co si přál můj zesnulý manžel a co už domlouval s řed. třebíčského muzea, aby byly všechny originály korespondence z Muzea předány do Památníku národ. písemnictví a pro Muzeum opatřeny fotokopie. Syn Jiří požádal o vydání písemností dr. Uhlíře, ředitele muzea, a ten odpověděl, že je to věc národ. výboru. Tam mi teď sdělili, že to musí projednat s dr. Uhlířem. Tak jsem zvědava, jak to dopadne, zda to docílíme uskutečnit, abychom splnili manželovo přání. Ještě že máme seznam všech věcí nacházejících se v Muzeu.

Konečně se dostávám k tomu, abych Vám poděkovala alespoň dodatečně za krásný dárek k novému roku i za časopis *Naše řeč*, v němž podáváte zprávu o svém frekvenčním slovníku básnic. díla O. Březiny. Je naděje na jeho vydání? Obdivuji Vaši píli, jak stačíte tolik práce vykonat? [...]

Petře, psal jste mi asi před dvěma roky, zda nevím, kde se nalézají dopisy zaslání p. Benešem, dopisy Březina – Bezděk. Nevěděla jsem a nebyla jsem tehdy ze zdravot. důvodů ani schopna po nich pátrat. S určitostí to prozatím nemohu tvrdit, ale myslím, že zůstaly u nás. Prohlížela jsem min. týden opět chvíli výše uvedenou pozůstalost, myslím, že tam byly i ony dopisy.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 13. 10. 1988

Předně moc děkuji za zaslano *Bibliografii*. Konečně se dostávám, abych napsala slíbený dopis. [...] Stále se mi hromadí plno práce, starosti v rodinách synů i u mne, stále něco v domku vypovídá službu a také mi náladu nepřidává, když vidím ten pramalý zájem MNV i ONV o Březinu a opravu Muzea. Představitel Jaroměřic nepochází odtud, a myslím si, že dost dobře ani neví, kdo to Březina byl. Ke 110. výr. narození O. B. zde byly dva pěkné vzpomínkové večery v zámku, návštěva obou večerů velká, hlavně ze širšího okolí i z Prahy, ale nikdo z MNV se nezúčastnil. Musela bych Vám dlouze psát, jak moc zájezdů jeví zájem o Muzeum, jak uč. důchod. třebič. okresu podali rezoluci (všichni účast. se podepsali) na zdejší MNV, proč je stále Muzeum uzavřeno a kdy bude zpřístupněno veřejnosti, na národ. výb. i zastupiteli ONV, který tam byl, to bylo k smíchu a dodnes na to neodpověděli.

A tak jsem z toho všeho znechucena a stále moc postrádám mého dobrého manžela a pevně věřím, že kdyby žil, byla by nyní. situace přece jen o kousek dál.

O tom, že bychom chtěli některé věci předat do Památníku písemnictví, jsem Vám již psala, ale zatím je to stále na mrtvém bodě. Zdá se mi, že exponáty z Muzea nebyly v Třebíči dobře uloženy a budou asi v nedobrém stavu, protože při zahájení oslav dr. Hájek z Brna, vedoucí literár. odděl. Moravského muzea, prohlásil, že mnohé věci z Muzea bude třeba restaurovat.

Ve volných chvílích, kdy mi to čas i zrak dovolí, prohlížela jsem a hledala, zda se zde nenalézá nějaká další korespondence mimo dopisy Březinovy p. Bezděkovy. Jak s nimi naložit? Našla jsem jeden dopis pí Bílkové a pak jsou zde jen poznámky manželova otce. Domnívám se, že jeden sešit chybí. Poněvadž manželova matka jeden sešit poznámek přepisovala, a ten originál zde chybí. Je zde ještě jeden sešit Březinův – jeho rukopis. Zda jsou to jeho myšlenky, úvahy, to by poznal někdo zasvěcenější. Nemám Vám vše poslat? [...]

Oprava budovy Březinova muzea se bude provádět až někdy v letech 1990–92? a má to opravdu být víceúčelová budova.

Víte o tom, že vyšla – snad ke 120. výročí Březinovu – drobná knížka Jos. Pěnčíka *Otokar Březina v Jinošově*? Kdybyste ji nevladl, zaslala bych Vám ji na oplátku za všechny Vaše zásilky.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 21. 10. 1988

Petře, děkuji za dopis a posílám slíbené sešity, různé dědečkovy poznámky, dopisy Bezděkovy. Ještě jsem je kontrolovala, jeden chybí, nevím, jak se to mohlo stát, ale našla jsem ho. Poněvadž manžel je opsal, vložila jsem jeho opis.

Tu knížku O. B. a Jinošov příkládám. Její prodej měla na starosti Osvět. beseda v Jar. Pokusím se obstarat další, ale zatím mi to nevyšlo časově.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 24. 10. 1988

Píši narychlo pár řádků. Knížku O. B. a Jinošov ještě mají. Zamluvila jsem 5 kusů, nebo mám vzít víc? Prosim, odepište, moc exemplářů už není.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 2. 11. 1988

Petře, píši narychlo pár řádků. Děkuji za *Almanach* i za dopis. Dala jsem se do hledání a už našla několik vysvědčení O. B., i maturitní, i nějaké poznámky, ale zda jsou důležité, to nevím. Je zde i útlá knížka: R. Pannwitz, *Vzpomínka na O. Březinu* (přeložil J. Deml). Znáš ji, nebo ji mám též poslat? V hledání budu ještě pokračovat, bohužel času málo [...] Pokud mi to zrak dovolí, snad ještě něco najdu. Nebyla jsem do těch všech věcí zasvěcena, proto možná pošlu něco zbytečně. Bude to tentokrát asi balíček, chtěla bych poslat co nejdříve. Dostal jsi můj lístek s dotazem, kolik koupit knížek *O. B. v Jinošově*? Stačí šest, nebo více? Včera jsem dostala knížku od p. Bořeckého, *O. Březina: Nevlastní děti země, výběr z básnic. tvorby*, napsal Jan Adam. Vydal Klub přátel poezie.

Snad jsem nejdůležitější napsala. Více v dopise.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 7. 11. 1988

Petře, posílám konečně další zásilku. Neměla jsem tušení, ani syn Vladimír (který zde minule byl, když jsem posílala první zásilku), že v druhé knihovně jsou ještě věci týkající se O. B. Bylo to v různých deskách, kde je hlavně různá korespondence rod. Lukšů s dr. Chalupným, dr. Fialou, sochařem Bílkem, prof. Jechem a dal. věci týkající se vyřizování zá-

věti O. B. – Myslela jsem, že to odešlu již min. týden, ale jako zákon schválnosti stále nějaké návštěvy. Posílám to neuspořádané, možná mnohé zbytečně, ale už nezbývá čas, abych to prohlédla. Začla jsem s tím několikrát, zase musela nechat nebo shrnout. [...]

Posílám vysvědčení O. B., křest. list, vzpomínku dědečkovu na O. B. uveřejněnou v *Almanachu* z Telče v r. 1930, od Pannwitz Vzpomínku na O. B., řeč dr. A. Nováka, pohřební řeči, vzpomínku od A. J. Trčky, několik protokolů, nějaké dopisy – různé, dopisy nějakému Březinovu spolužáku, není to Bezděkovi? – a ještě různé drobné poznámky a další. Je zde u nás i několik výstřížků z novin, ty neposílám, ty se týkají hlavně knihy Demlovy *Mé svědectví o O. Březinovi* – kritiky. Kdo je dr. Dadák, nevím. Pokusím se ještě zajít k Höfrům, třeba něco o tom vědí i mají nějaké materiály. – Nebyli doma. Byli v Praze na pohřbu příbuzné sochařky Lud. Hynkové a zdrželi se tam u synů, ale oni jsou velmi opatrní na půjčování. Zrovna jako pí Kapinusová. Tam jsem zase nezašla z důvodu velkého zdržení, na které jsem neměla čas, to je vždycky 4–5 hodin. Cigánkovi oba zemřeli a po Březinovi u nich žádná památka. Je zde u nás ještě dost obálek s různými adresami, ale to by nemělo význam posílat, když v nich není obsah dopisu.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 17. 11. 1988

Petře, posílám balíček. Zapomněla jsem napsat, že mám doma ročník časopisu *Zvon*, kde píše S. Bouška o O. B., a *Kulturní sborník Nová Říše*, ale to asi nepotřebuješ, myslím si, že obsah obojího znáš.

Děkuji i za informaci týkající se Památníku písemnictví. Časopis *Mercur de France* u nás bude, ale pravděpodobně ve skříni na půdě. Musím se domluvit se syny, aby přijeli pomoci pátrat a začít také rázněji jednat o korespondenci z Muzea O. B. Jak jsem se dívala do inventáře, je jí tam spousta, jen aby byla v dobrém stavu.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 29. 11. 1988

Milý Petře, omlouvám se za své mlčení, ale nebylo to opravdu mou vinou, liknavostí. Třikrát jsem začla znovu prohlížet zbývající materiál z pozůstalosti O. B., zda jsem něco nepřehlédla, a vždy jsem byla nucena pátrání přerušit a pak jsem musela začít znovu. Prohledala jsem i celý psací stůl, ale opravdu jsem už nenašla nic důležitého. Jsou zde jen obálky nadepsané O. B. různým lidem, několik jeho fotografií z různého období. Je zde plno korespondence dr. Chalupného, ale je adresována dědečkovi M. Lukšů, týká se hlavně vyřizování pozůstalosti. Jsou zde různé poznámky, nanečisto psané dopisy, ty mne mátlý. Nemohla jsem zprvu zjistit, zda jsou psány O. B. Až pomocí lupy jsem zjistila, že byly psány buď dr. Chalupnému nebo Mistru Bílkovi.

Našla jsem několik dopisů pí uč. Lakomé, vím, že jich bylo více, ale další jsem nenašla. Víم také, pamatuji si to dobře, že když jsme je kdysi s manželem pročetli, nechtěl manžel, aby byla její korespondence uveřejněna, protože v některých dopisech její důvěrné *miláčku* apod. by O. B. kompromitovalo, to by mnohé vzrušilo. Manžel vždy říkal, že to ví od otce, že jejich vztah nebyl tak *důvěrný*, jak by si byla pí uč. přála, a že popud jak k dopisům tak i procházkám byl vždy od ní; ona jej opravdu milovala, snažila se mu porozumět, ale on zůstával dobrým přítelem.

Tak jsem se dostala konečně i k Höfrům, už před několika dny. Že by měl p. Höfer nějakou korespondenci s O. B., to asi ne, ale má mnoho výstřížků týkajících se O. B. vše nalepené, uspořádané ve fasciklech. Má snad všechna vydání Březinových spisů. Říkal, že by Tě asi mnohé zajímalo, ale že bys to musel přečíst u něho, že je velmi opatrný, prý má špatné zkušenosti.

Nějakou maličkost ještě posílám, ale to už nemá valnou cenu, příkládám na ukázkou 4 dopisy pí uč. Lakomé, jeden, kde je oslovení *miláčku*. Také příkládám ještě jeden dopis pro zajímavost. Kdopak to asi byl ten P. František V. G.?

Také mi p. Höfer říkal, že možná nějaké materiály týkající se O. B. mají Kapinusovi, vlastní je jejich syn, bydlí v Praze, ale prý je na vše velmi opatrný. Zapomněla jsem se zeptat, zda znají jeho adresu. Šla jsem k nim znovu, ale nezastihla jsem je opět doma. Zjistím-li ji, napíši dodatečně, nechci už odeslání odkládat. [...]

P. S. Ty knížky *O. B. v Jinošově* byly po 15,- Kčs.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 18. 12. 1988

Petře, posílám další zásilku, ale není to ještě vše, co bys chtěl. Kdybych měla poslat vše, musel by to být balík, a na poště mi řekli, že balíky posílané v pondělí 19. 12 do Vánoc nedojdou, a kdo ví kdy?! Našla jsem zcela náhodou sešit s poznám. dědečka z návštěv u O. B., je zde ještě něk. stran v dal. sešitě, ale ten je silný jak kniha. I korespondence dr. Fialy je zde mnoho, posílám proto jen druhopis toho, co psal můj manžel do Brna ing. Fialovi (mladšímu). Abych poslala ještě jeden balíček, nezbyvá mi čas, a také se mi zhoršil zrak, mám i pod lupou písmo rozmazané, musím nechat oči trochu odpočinout. [...]

Bylo by opravdu dobře, moc bych to uvítala, kdybys mohl do Jar. co nejdříve zajet. Prohlédl bys ještě zbývající, o mnohém bychom si pohovořili a domluvili se. [...]

Posílám tedy zatím, co jsem uznala za důležitější, a také aby to nebylo více než 1 kg. Snad mne pochopíš, že zatím nijak nemohu. [...] Také knížky O. B. v *Jinošově* budou, jsou zamluveny. Mrzí mne, že nemohu splnit Tvoji prosbu *poslat všechno*, ale opravdu to nejde. [...]

V tom jednom dědeč. deníku je ještě hodně poznámek o O. B., ale je velmi těžký.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 19. 1. 1989

Děkuji za všechny (3) dopisy. Píši narychlo jen pár řádek, po neděli napíši dopis. Rozhodnutí o předání korespondence ponechávám na synech, v tom smyslu jsem jim psala. Oni budou vlastníci všeho, co je doma. Já sama bych chtěla docílit předání věcí z Muzea do PNP.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 13. 3. 1989

Petře, předně moc děkuji za poslední zásilku *Fragmenty O. B.* Moc Tě obdivuji, co všechno stačíš. [...]

Jistě si říkáš, co se se mnou děje, že nepíši. [...] Tvoje zásilka přišla včas. Nebýt švagrovky nemoci, byla bych si vše připravila v pohodě. Vlád'a odjížděl, právě když přišly *Fragmenty*, také pozdravuje a moc děkuje, že myslíš i na ně. [...]

Zatím ani mně, ani synům nevyšlo, abychom urgovali vrácení materiálů z Březinova muzea, a nevím, kdy se k tomu dostanu, potřebovala bych pomoc synů, ale kdy to vyjde, abychom se sešli v té uchvátané době, nevím. Zbytečně jsem urgovala vrácení inventár. deníků. Jsem z toho všeho unavená, že ani nevím, o co by měli v Památníku na Strahově (z toho, cos mi vracel) zájem, co by mělo pro ně cenu. Nebudu-li muset do nemocnice, snad to v klidu prohlédnu a uvážím, ale jsem tak nerozhodná. Tolik mi chybí můj dobrý manžel! [...]

Chci, abych ještě dopis dala na poštu. Až se trochu uklidním, ještě napíši o těch materiálech.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 16. 3. 1989

Petře, děkuji srdečně za další zásilku, návrh edič. plánu na rok 1989. Mám velkou radost z Tvé práce, že se Ti podařilo tolik toho pro Mistra O. B. udělat. Obdivuji Tvou pracovitost, píli i Tvůj zrak a pochopení Tvé milé paní.

Promiň, že píši jen lístek, ale chci, abys měl aspoň tentokrát ihned odpověď'.

Jak dopadla přednáška 1. 3.? Škoda, že jsem nemohla přijet. Konečně mám z něčeho radost, ze zdaru Tvé práce.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 25. 4. 1989

Petře, konečně se dostávám k napsání dopisu. Předně děkuji za všechny zásilky. Moc mě vždy potěší, že si na mne vzpomeneš, ale je mi trapné, že Ti vždy hned neodepíši. Totiž vždy jsem si říkala, že musím napsat dopis, ale k tomu jsem se vždy nedostala. V naší rodině se toho tolik nepříjemného shluklo, že je to k nevíře. Na mne to má neblahý vliv a doplácím na vše i se zdravím. Mám nařízeno vyhýbat se rozrušení, starostem, úzkostem, namáhavé práci, poněvadž se mi glaukom zhoršil. To bych asi musela mít jinou povahu a nebýt na vše sama. [...]

Zatím zůstalo doma vše stát. Nebyl čas ani chuť utřídit věci týkající se O. B. Ani jsem nenapsala pí doktorce Krulichové, nevím, co si o mně pomyslí, ale opravdu jsem nebyla schopna.

Jen co se ještě trochu uklidním, napíši, o co by měli na Strahově zájem, z toho, co mám doma. Snad už se nestane znovu nic nepředvídaného. Zůstaly tam některé věci?

Doufám, že Vaši rodinu nic zlého nepostihlo. Ještě jsem Ti chtěla sdělit, že 25. 3. byla u Březinova hrobu vzpomínka na 60. výročí jeho úmrtí, promluvil a vlastně organizoval p. Höfer.

P. S. Mám radost, že se Ti práce daří.

Josef Klukan, Jihlava, 5. 7. 1989

Omlouvám se, že Vám teprve nyní odpovídám, i když jsem Vám slíbil poslat fotografie do dvou měsíců. Pokud je můžete ještě upotřebit, posílám 7 fotografií jak na pana dr. Lukšů, tak i na Muzeum v Jaroměřicích. Některé z těchto fotografií byly publikovány v *Tvorbě* či v jiných časopisech s textem mé paní, která se také zabývá krajem i postavami z Vysočiny, a zejména z Třebíčska. O Březinovi (s některými mými fotografiemi) napsala do *Tvorby*.

Budu rád, když Vám fotografie poslouží jak k Vaší práci, či i jako vzpomínka na dr. Lukšů. Za fotografie nic nežádám, jen bych rád, když budete některé používat při publikační činnosti, aby bylo zachováno autorské právo a když byste mi mohl pak poslat časopis či publikaci, ve které to bylo otištěno.

Při památce O. Březiny i Vašeho přítele dr. Lukšů je dobře, když jsou lidé, kteří mohou a umějí vydat svědectví o činech velikánů, i těch druhých, kteří poctivě sbírají a shromažďují podklady k uchování paměti národa.

Promiňte tedy to prodlení, čas je neúprosný a měl jsem hodně práce, protože je 150 let od vynálezu fotografie a také jsem něco posílal, a proto tak dlouho jsem se neozval.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 31. 10. 1989

Petře, moc Ti děkuji za zásilku. Byla jsem týden v Beranově a nyní dělám úklid a úpravu hrobů. Stále se chystám k napsání dopisu, ale letos je to u nás jak začarované. Jen co bude po svátcích, napíši dopis. Ta *Hudba pramenů...* je už běžně v prodeji, moc bych ještě potřebovala další.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 3. 11. 1989

Milý Petře, předně Ti blahopřeji, že se Ti podařilo uskutečnit vydání *Hudby pramenů*. Sdílím s Tebou i celou Tvoji rodinou velkou radost. Ale co to dalo asi starostí a práce, obdivuji Tě, to bylo asi nocí! Jistě je k tomu třeba i pochopení Tvé milé paní. Ještě jednou děkuji za zasloupanou knihu. Myslela jsem, že ještě seženu další zde. Chtěla jsem pro nás ještě další a ještě několik dobrých známých, vesměs starších lidí, mě prosilo, až vyjde, zda bych jim knihu neopatřila. A zatím zde v Jar. nedostali ani jednu a v M. Budějovicích neobdrželi také žádnou, a tak jsem se rozjela do Třebíče. V jedné Knize také nedostali žádný výtisk, v druhé prý měli, ale už v 9.30 byly vyprodány. Tak taková je situace na třebíč. okresu, v kraji O. Březiny. V Praze už určitě také budou vyprodány. Škoda, že nemohla vyjít ve větším nákladu. Jak vidím, je úplný hlad po Březinových knihách.

Jsem Ti dlužna za knihu, ale jsme Ti vůbec dlužni za tu všechnu práci, co jsi pro mne udělal, co jsi ztratil času s tím vším materiálem od nás. Myslela jsem, že se někdy rozjedu na den do Prahy a ten dluh s Tebou vyrovnám. Stejně tak jsem dlužna i pí dr. Krulichové nejen poděkování, ale i dotaz, zda by něco z toho, co jsi mi posílal, v Památníku nechtěli, ale vždyť to mám tak, jak jsi mi to poslal, uložené, a nedostala jsem se dosud k tomu, abych to prohlédla a uspořádala.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 9. 11. 1989

Petře, děkuji mnohokrát za zásilku. Dnes došel dopis i balíček. [...]

Píši narychlo jen pár řádků. Dopoledne jsem byla opět v Třebíči, konečně jsem sehnala řemínek k šicímu stroji. A za chvíli jdu na pohřeb jednomu dobrému známému. [...]

P. S. Vidíš, samým spěchem bych zapoměla na důležitou věc. Kdybys mohl obstarat ještě 5 výtisků, byla bych ráda, ale nechci Tě zatěžovat sháněním po Praze. Kdyby byly, posílat je nemusíš, vyzvedla bych si je, kdybych jela za 14 dní do Prahy. Udělal jsi svou zásilkou několika lidem velkou radost, i mně, díky za dobrý skutek.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 13. 11. 1989

Děkuji za pozvánku na výstavu Mlčení O. Březiny. Ráda bych se zúčastnila, ale mohu přijet jen v tom případě, kdybys mě mohl ve čtvrtek v 8.40 v Praze na Florenci čekat. V Praze se vůbec nevyznám, ztrácím i orientač. schopnosti.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 22. 11. 1989

Milí přátelé, sděluji, že jsem domů dobře dojela, v Třebíči stihla přípoj k nám.

Děkuji za milé přijetí, pohoštění a že jste mně umožnili účast na zahájení překrásné výstavy Mlčení O. Březiny.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 7. 1. 1990

Předně děkuji za Tvůj milý vánoční dárek, moc mě potěšil.

Promiň mi, že odpovídám tak opožděně, ale našla jsem Tvůj dopis doma až po návratu ze Žiliny, po Vánocích. Nestačila jsem ihned, a promiň mi to, odepsat, protože jsem sledovala volbu p. prezidenta a celý obřad i z chrámu sv. Víta. Bylo to úžasné. Potom jsem musela také zajít na hřbitov. Jakou by měl můj manžel radost z posledního radostného dění u nás, kdy jsme se zbavili komunistické moci v našem státě! Snad alespoň Vy a Vaše děti budete žít v klidu, míru, bez obav, kdy Vás zasáhne nečekaná rána.

P. S. Dobře, že jsem včera dopis nezalepila. Právě v došlé poště byla roztržená prázdná obálka. Podle písma vidím, že je to dopis od Tebe. Co jsi mi posílal? Půjdu s dopisem na poštu, nahlásím tam, co se stalo, ale asi moc nepořídím.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 18. 12. 1990

Petře, posílám slíbené výstřižky článků z časopisu Naše město od p. dr. K. Bednáře. Jsou z loňského ročníku, letos, v letoš. ročníku, žádný článek týkající se O. B. nebyl.

Inventární deník z Muzea O. B. pí dr. Dvořáková dosud nevrátila, ani po urgenci, ani po urgenci p. Höfra, kde se jí ještě omlouval, že deník urguje proto, poněvadž já vrácení vyžaduji. Ani telefon. Urgence řed. školy asi před 3 týdny, jak jsi slyšel na schůzi, také nepomohla, i když bylo slíbeno navrácení během týdne. Nevím, co si mám myslet o charakteru pí Dvořákové, když nedokáže půjčenou věc vrátit ani za 3 měs.

Dnes máme schůzi výboru SOB, tak řeknu naplno své mínění o vděčnosti za úsilí, které pí Dvořáková věnuje naší březinovské věci. Nechtěla jsem sama inventář urgovat, ale už mi dochází nejen trpělivost, ale ozvala se už i žaludeční neuróza, která má vliv i na moje oční potíže. Asi jí ještě dnes napíše, ať se potěší před novým rokem. Nemohl bys pomoci urgencí i Ty? Nevím si už rady.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 19. 12. 1990

Petře, jistě se divíš, proč opět píši. Vrátila jsem se ze schůze SOB, a urgence není třeba. Předseda p. Höfer tam nebyl, prý je nemocen. Včera se však stavoval ve škole a sdělil p. řediteli, že zde byla pí dr. Dvořáková a inventář. deník dovezla. Nevím, proč nedonesl deník, aby mi jej na schůzi dal. Po novém roce, pokud se nezdržím u dětí (doufám, že už deník budu mít), pošlu. Nyní je na poštách stejně pilno. Spadl mi kámen ze srdce, snad bude sešit v pořádku.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 16. 1. 1991

Petře, děkuji předně za obě zásilky, krásné, moc mě potěšily. [...]

Konečně mám doma inventář. deník z Památníku O. B. Myslela jsem, že Ti jej hned pošlu, ale měli jsme schůzi Společ. O. B., chtěli by ještě v lednu co nejdříve převést exponáty z Třebíče do Jaroměřic, a tak bude třeba, aby deník byl zde. Jakmile bude převoz a inventarizace hotova, ihned Ti sešit pošlu. Pan Höfer navrhl, že by bylo třeba, aby při přejímce v Třebíči byl někdo z Brna, a tak tam hned psal. Jen mám obavu, aby potom památkáři nechtěli, abychom originály dopisů z Muzea předali do Brna. Mám dojem, že i p. Höfer by byl pro. Co já sama zmožu, kdo mi pomůže. Stále nějaký neklid, nejistota, to vše mi negativně působí na léčení mé oční vady. Včera jsem byla zrovna na kontrole zraku na poliklinice v Třebíči, vada očí se opět trochu zhoršila. Lékařka mi zdůrazňovala klid, pohodu, ale kde ji nabýt. Když jsem si vybírala na poliklin. v lékárně léky, ptal se mě p. magístr, co dělá Společnost O. B.? Dívala jsem se na něj s podivem, ale on mi řekl, že jméno Lukšů zná od Tebe, že je Tvůj přítel. Tak jsem mu sdělila, že se konečně uplatníš na filozofické fakultě.

Měl z té zprávy radost. I já Ti blahopřeji, že se konečně uplatníš tam, kde jsi už dávno měl být.

Ještě k té přejímce z Třebíče: bojím se, nedopadne dobře. Pan Uhlíř prý vůbec nemá seznam toho, co odvážel, a z národ. výboru při tom nikdo nebyl. Škoda přeškoda, že nežije můj milý manžel, ten by si s tím věděl víc rady.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 29. 1. 1991

Děkuji za dopis. Materiály jsme měli přejímat buď min. týden nebo koncem tohoto týdne od p. Uhlíře v Třebíči, přesné datum nevím, to měli sdělit z Brna. Zajdu za p. Höfrem, dovím-li se přesné datum, obratem sdělím.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 18. 2. 1991

Jistě netrpělivě čekáš na zprávy ode mne. U Höfrů jsem sice byla hned další den, jak jsem psala, ale p. Höfer byl nemocen, to mi vyřídila jeho paní. Týden po týdnu se předání odkládá, prý ta paní, co to má na starosti, je nemocná, prý doléčuje zlomeninu končetiny.

Zdá se mi to podivné. Po špatných zkušenostech z Třebíče mám obavy, zda se to úmyslně neodkládá. Zítra opět se má telefonovat, zda je již ta paní uschnopněna. Mám z přejímky exponátů obavy. Min. týden jsme měli schůzi SOB, p. Höfer prý zde příští týden nebude a pak celý březen. Nevím, kdo to bude přejímat, snad někdo z Brna, protože mimo mne ostat. členové výboru jsou všichni zaměstnání, a to nebude asi ani za den hotovo.

Jen co se dozvím další zprávy, napíši podrobněji.

Jiřina Lukšů, Jaroměřice 1. 3. 1991

Konečně Ti mohu podat zprávu, že si máme převzít z Třebíče exponáty. Týden po týdnu se to oddalovalo. Včera u mne zvonil řed. ZŠ Šabacký a sdělil mi, že do Třebíče pojedeme ve čtvrtek 7. 3. v 10 hod. Na můj dotaz mi dále sdělil, že pojedou on, p. Höfer a já, možná, že přijede i někdo z Brna (snad dr. Dvořáková).

Poněvadž jsem zde měla návštěvu a ke všemu ještě přišla pracovnice z radnice kvůli sčítání, nemohla jsem s ním podrobněji hovořit. Měla jsem potom cestu do města a chtěla jsem se také stavít u Höfrů o podrobnější informace. Potkala jsem pí Höf., která mi sdělila, že přejímku exponátů z Třebíče dojednával ředitel ZŠ, že oni také podrobnosti neznají. Říkala mi také, že má p. řed. mylnou představu, že to zvládneme za nějakou hodinku. Já si myslím totéž, že to nebude tak snadné, ledaže by ta dotyčná paní v Třebíči měla všechny exponáty číselně uspořádány, v což moc nevěřím. Nu uvidíme, ale mám z té přejímky obavy. P. Höfer i Šabacký jednali dosud s pracovníky muzea až příliš shovívavě. Třeba nyní budou ráznější. 7. 3. drž palce, ať to dobře dopadne. Jakmile bude přejímka hotova, inventár. deník Ti pošlu.

Nebudu tu už dál říkat nic o tom, že bez pochopení těchto dvou mimořádných osobností, jejich zájmu o uchování všech těchto důležitých písemností, bez jejich pracovitosti i pohostinnosti osvědčované při všech dalších pozdějších návštěvách by jen těžko bylo možné uskutečnit něco podobného.

Nebudu tu ani říkat nic o tom, a ani znovu připomínat, že za vůbec první možnost seznámit se s rodinným archivem rodiny Lukšů v Jaroměřicích nad Rokytnou v létě 1973, a tedy i s textem březinovských záznamů Matěje Lukšů, se vzájemnou korespondencí O. Březina – M. Lukšů i s celou řadou dalších dokumentů, za laskavé zpřístupnění, pozdější důležitá objasnění a doplnění mnoha méně jasných skutečností jsem stále vděčen dnes již zvěčnělým Jiřině a JUDr. Vladimíru Lukšů a v neposlední řadě také všem dalším členům rodiny, především Mgr. Jiřímu a Ing. Vladimírovi, ale v době nejsoučasnější také Mgr. Davidovi Lukšů. Všem patří autorova vděčnost a jeho co nejsrdečnější poděkování.

Poznámka I: Zkrácená verze tohoto příspěvku in: *BOX pro slovo-obraz-zvuk-pohyb-život* 1/2003, s. 83–87.

Poznámka II: Jak si laskaví čtenáři Aluze jistě povšimli, v čísle 2/2006 a též v jejím nej-současnějším, už jen elektronickém čísle 1/2010 byly uveřejněny ukázky z připravované práce *Březiniana 1966–2006 (Dokumenty, ohlasy, paralely, přesahy)*.

K tisku připravenou rozsáhlou knihu o více než šestnácti stech stran, v současné době stále rozšiřovanou a doplňovanou, však prozatím nebylo a není možno vydat; příčinou tohoto stavu je, jak jinak, trapný nedostatek finančních prostředků.

Pokud by tedy někdo z přátel dostal jakýkoli nápad, jak tento stav změnit a vydání ta-kového díla pomoci, získá si – nejen autorův – hluboký obdiv a stálou úctu.